CZU: 347.961.4:004.77:347.44 **https://doi.org/10.59295/daj2022.21**

DIGITALIZAREA ACTIVITĂȚII NOTARIALE, TENDINȚE ACTUALE ÎNTRE NEVOIE ȘI NECESITATE

DIGITALIZATION OF NOTARY ACTIVITY, CURRENT TRENDS BETWEEN NEED AND NECESSITY

Beliban-Rațoi Ludmila, doctor în drept, lector universitar, Departamentul Drept Privat, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova, ORCID 0000-0002-6307-5291

Tendințele actuale ale societății, dar și a autorităților este de a digitaliza, toate tipurile de servicii. Aceste tendințe au devenit mai accentuate în contextul crizei pandemice COVID-19 și necesității *identificării unor noi rezerve de creştere a activităţii economice şi comerciale pentru producătorii de bunuri şi furnizorii de servicii, precum şi pentru facilitarea interacţiunii la distanţă.*

În mod evident dorința mediului de afaceri este de a grăbi procesele, de a exclude din aspectele birocratice. Ideea de a încheia un contract în confortul propriului birou, la fel cum poți să te "întâlnești" pe platforme de socializare cu prietenii, precum poți vizita un muzeu în mod virtual, este aspectul ce pare destul de important din punct de vedere a economiei de timp. Totodată, noi trebuie să înțelegem în mod real, pericolele la care ne poate expune o astfel de schimbare, dincolo de confortul pe care ni-l oferă.

Conform opinia unora actului notarial electronic creează o serie de avantaje, de exemplu A. Roy și B. Salvas au evidențiat că actul notarial electronic poate fi încheiat la distanță. Părțile pot semna actul în incinta biroului notarial sau la locul de reședință a beneficiarului, utilizând sistemul de semnătură electronică. Procedura de întocmire și semnare a actelor electronice este accelerată, iar consultarea acestora este facilitată prin intermediul mijloacelor tehnice. Tranzacțiile sunt mai rapide și mai simple de efectuat, astfel încât actul notarial electronic reprezintă un câștig de timp, dar și de spațiu, deoarece evită arhivele de stoc [1, p. 653-654]. Cercetătoarea rusă E. Kirilova a specificat că utilizarea documentelor electronice în activitatea notarială devine posibilă pe măsura perfecționării standardelor de calitate în procedura de autentificare a actelor notariale [2, p. 6-7]

Conform opiniei autorului francez H. Kermarrec, în universul actelor electronice trebuie să găsim elementele fundamentale care caracterizează autenticitatea actului. Actul notarial în formă electronică nu este un act notarial de tip sui

generis, ci are toate atributele de autenticitate valabile pentru actele notariale clasice. Atribuțiile notarului în legătură cu autentificarea actelor electronice rămân neschimbate, doar condițiile de exercitare sunt profund modificate [3, p. 16]

În virtutea polemicii permanente de a fi sau a nu fi, digitalizarea reprezintă una dintre prioritățile acestor vremuri, așa cum o știm și am înțeles-o cu toții, atât la nivel individual, cât și la nivel instituțional. Ritmul și modul în care vom face schimbarea vor trebui să țină însă seama de mulți factori, nu doar de dorința de a ne dezvolta în ritmul tehnologiei. Contextul este clar: instituțiile europene își propun „să accelereze la maximum digitalizarea justiției" [3] și sigur că și autoritățile moldovenești la fel încearcă să țină pasul cu ultimele tendințe internaționale.

Adeseori digitalizarea vine în contradicție directă cu solemnitatea actelor juridice, formă a actelor juridice civile ce a existat de-a lungul secolelor. Forma autentică a unor acte importante „este expresia grijii pe care legiuitorul o poartă subiecților de drept, cu consecința că forma solemnă este un mijloc de protecție a consimțământului" [4, p. 399-400], „pentru protejarea interesatului împotriva unei determinări prea repezi sau necugetate, fie pentru a-l apăra împotriva oricărui abuz de influență și a-i salva independența, fie în sfârșit pentru a asigura buna redactare a actului și conservarea lui" [5, p. 81-82]. Și la fel nu trebuie să ignorăm faptul că „haina juridică generatoare de drept" [6, p. 107-108] o avem încă din dreptul roman.

Astfel, nu putem să nu ne întrebăm: este capabilă tehnologia să ne ofere mijloacele necesare pentru atingerea scopului urmărit de legiuitor în timp de secole, prin impunerea formei solemne pentru multe dintre actele de drept civil? Nu cred că vom găsi un răspuns univoc și întotdeauna trebuie să mergem pas cu pas pentru a păstra aspectele ce s-au perpetuat în timp, dar și să mergem spre noile tendințe de dezvoltare. În acest sens întreg sistem de justiție este determinat de aceste probleme existențiale.

Interesul pentru digitalizarea, nu este unul nou, încă din anul 2008 instituțiile europene au promovat mai multe proiecte pentru digitalizarea sistemului de justiție din statele membre. Au fost întocmite strategii și planuri de acțiune multianuale mai întâi pentru intervalul 2009 – 2013 și apoi pentru 2013 – 2018 [7]. În anul 2019 a fost publicată o nouă strategie și un plan de acțiune pentru următorii 5 ani, respectiv 2019 – 2023, pentru atingerea obiectivelor urmărite.

Una dintre punctele de reper ale planului de acțiune este utilizarea inteligenței artificiale și a tehnologiei *blockchain,*. La fel se încurajează folosirea pe scară cât mai largă a semnăturii electronice. Nu au fost uitate nici riscurile pe care aceste schimbări le pot aduce, fiind lansate avertismente în special în privința protecției datelor cu caracter personal, dar și cu privire la necesitatea respectării standardelor de etică profesională. [9]

În ultimii 10 ani utilizarea inteligenței artificiale, cât și a tehnologiilor Blockchain o fost în permanentă creștere în toate statele Europene, dar ritmul de creștere a fost diferit în dependență de insistența instituțiilor statului, de cererea cetățenilor, precum și în dependență de nivelul de digitalizarea implementat în fiecare stat în mod diferit. În speță, în domeniul notarial, digitalizarea a avut o dezvoltare neuniformă, astfel de exemplu în Malta, se urmărește scanarea documentelor vechi (inclusiv notariale) prin programul *Notarypedia* [10] și includerea lor în biblioteci digitale, proces ce permite notarilor publici un acces facil la acestea; în Franța, criptomoneda este deja acceptată în tranzacțiile imobiliare finalizate prin acte notariale [11, p. 66], în Italia, prin proiectul *Notaio Smart*, inteligența artificială este folosită în proceduri administrative în activitatea notarială [12, p. 10]. Cel mai avansat în domeniu pare a fi proiectul estonian ce și-a propus să ofere servicii notariale e-rezidenților, prin intermediul tehnologiilor *blockchain* [13, p. 123].

Digitalizarea este în proces de dezvoltare și în Republica Moldova, pe domeniul activității notariale. Posibilitățile ce le putem determina actuale cu privire la digitalizarea activității notariale sunt determinate în primul rând de accesarea în regim on-line a tuturor registrelor de publicitate, fără a fi necesare de a fi ridicate actele pe suport de hârtie de la organele statului. În acest context ținem să menționăm că notarii au acces la registrele de publicitate prin diferite platforme, dar în același timp aceste servicii sunt oferite de stat contra plată, ceea ce influențează asupra costului pentru servicii le notariale. O altă problemă ce este sesizată de către colegii notari este de a fi completate registrele de publicitate, cu date veridice sau în anumite cazuri de lipsă a datelor în registre. Din acest motiv credem că reușita digitalizării activității notariale este în colaborarea comună a organelor statutului și a Camerei Notariale, întru completarea registrelor și în oferirea datelor în mod gratuit.

Un alt aspect al digitalizării activității notariale este crearea unui mecanism de schimb electronic de date între notar și instituțiile statului. Oportunitățile oferite în acest moment permit notarilor să primească informații și să depună documente pentru înregistrare doar la registrul bunurilor imobile, dar în comun cu alte persoane și sub rezerva unor formalități suplimentare. La fel la acest aspect ținem să menționăm probleme tehnice în aplicarea art. 50 al legii cu privire la procedura notarială. Stabilirea unei astfel de oportunități de schimb de date ar scuti instituțiile competente ale statului de aglomerarea spațiilor.

Dacă aspectul digitalizării ce ține de acces la date și informații este deja în proces de implementare, proces ce se realizează prin acces la registrele de publicitate la care notarul trebuie să dețină acces, temei legal fiind art. 32, alin (1) al Legii nr. 246 din 15-11-2018 privind procedura notarială, - La autentificarea

actelor de dispoziție, notarul solicită prezentarea actelor de proprietate în original și verifică datele din registrele de publicitate relevante ținute în formă electronică. Atunci aspectul cu privire la implementarea actului notarial electronic este doar la etapa de reglementare legislativă. Astfel actul notariale electronic și actul întocmit prin comunicare la distanță sunt novațiile legislative reglementate la art. $5^{1,}$ alin (1) al Legii nr. 246 din 15-11-2018 privind procedura notarială, conform căruia - Actul notarial electronic se întocmește cu respectarea condițiilor de procedură stabilite de prezenta lege, de Legea nr.124/2022 privind identificarea electronică și serviciile de încredere și de Regulamentul cu privire la cerințele și modalitățile de întocmire a actelor notariale la distanță/electronic, aprobat prin ordinul ministrului justiției după consultarea Camerei Notariale. Actul notarial electronic se semnează de către părți sau reprezentanții lor și, după caz, de cei chemați a încuviința actele pe care părțile le întocmesc prin utilizarea semnăturii electronice calificate, conform regulilor stabilite la art. 15 din prezenta lege. Și la fel - Întocmirea actului notarial prin comunicare la distanță se realizează dacă notarul și toți participanții sunt de acord cu această modalitate de întocmire a actului notarial, asigură prezența simultană și pot comunica față în față prin intermediul mijloacelor de comunicare electronică. Comunicarea la distanță nu se poate desfășura dacă cel puțin unul dintre participanți nu este de acord cu o astfel de comunicare sau nu deține mijloacele tehnice necesare.

Totodată apare întrebarea dacă prin aceste reglementări nu afectează solemnitatea actului juridic cu toate efectele ei. Dacă ne referim la forma solemnă a actului juridic și la beneficiile acestuia, atunci primul beneficiul este pe aspectul de forță probantă. Forța probantă a actelor autentice este dată, în toate cazurile, de constatările directe ale agentului instrumentator al actului autentic. Potrivit art. 1371 din Codul civil francez, actul autentic face dovada a ceea ce funcționarul public susține că a făcut sau a stabilit personal, până la înscrierea în fals. [14, p. 1855] Tot astfel, potrivit art. 2700 din Codul civil italian, actul autentic face dovada, până la înscrierea în fals, cu privire la proveniența actului, data acestuia, declarațiile părților (faptul că ele au fost date, și nu veridicitatea acestora), precum și alte fapte pe care funcționarul public le constată prin propriile sale simțuri. [15, p. 2189] La fel și legislația autohtonă reglementează - conform art. 5, alin (8) al legii 246 din 15.11.2018 - Actul notarial purtând ștampila și semnătura notarului sau semnătura electronică calificată a notarului este de autoritate publică, se prezumă legal, veridic și are forță probantă și, după caz, forță executorie prevăzute de lege. Sigur că în cazul actului notarial întocmit prin comunicare la distanță apar o serie de întrebări ce ține de faptul dacă acest act mai are, el acea forță probantă, este păstrată siguranța și certitudinea actelor notariale. Toate aceste probleme vor fi rezolvate doar în timp și prin aplicare, dar cel mai important

aspect al digitalizării nu doar a activității notariale, dar și a oricărei alte activități este securitatea sistemelor și datelor.

Estonia, care este statul european ce, până în prezent, a realizat cele mai multe aspecte ale digitalizării activității notariale. Chiar și în cazul acesteia, este limitat tipul de acte ce pot fi întocmite la distanță, tocmai datorită importanței actelor pentru care este necesară prezența fizică (desfacerea căsătoriei nu este, de exemplu, posibilă în acest mod). Astfel și în Republica Moldova conform noilor reglementări ale Legii **n**r. 246 din 15-11-2018 privind procedura notarială la art. 51 alin.(5) nu pot fi întocmite în formă de document electronic și prin comunicare la distanță următoarele acte și acțiuni notariale:

a) certificarea aflării persoanei în viață sau a aflării persoanei într-un anumit loc;
b) numirea, în cazurile prevăzute de lege, a custodelui sau a administratorului masei succesorale;
c) asigurarea probelor;
d) autentificarea testamentelor;
e) primirea la păstrare a testamentului olograf și a altor documente pe suport de hârtie;
f) actele de protest al cambiilor;
g) actele de protest al cecurilor în caz de neplată;
h) alte acte și acțiuni notariale prevăzute de lege.

Noile reglementări legislative creează provocări esențiale inclusiv pe domeniul activității notariale în lumina digitalizării, dar acest proces complex trebuie realizat treptat prin crearea de sisteme eficiente și sigure de creare a documentelor electronice, păstrare a datelor, de arhivare a actelor electronice, ce va forma o nouă etapă de dezvoltare a activității notariale în Republica Moldova, dar și a notariatului pe plan internațional.

Referințe bibliografice:

1. Roy Alain et Salvas Bertrand, « Réflexions sur l'acte notarié électronique en droit québécois», dans Vincent GAUTRAIS (dir.), *Droit du commerce électronique*, Montréal, Éditions Thémis, 2002.
2. Кириллова, Е.А. Проблемы развития электронного документооборота в российском нотариате. In: Нотариус (Federația Rusă). 2017, nr. 1.
3. Kermarrec, H. Plaidoyer pour la signature d'actes notariés sous forme électronique. In: La Revue des Notaires (Franța). 2010, nr. 1, p. 16
4. Parte din Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor *Digi-*

talizarea justiției în Uniunea Europeană – O panoplie de posibilități, Bruxelles, 2.12.2020, disponibilă online la adresa www.communication_digitalisation_ro.pdf (europa.eu), consultată ultima dată la data de 3.01.2021.
5. Vasilescu Paul, *Drept civil. Obligații*, ediția a 2-a revizuită, Hamangiu, București, 2017.
6. Ambroise Colin și Henri Capitant, *Curs elementar de drept francez*, traducere de Victor G. Cadere și Ioan Miloae, volumul I, ediția VIII, Editura Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, București 1940.
7. Despre contractele solemne în vechiul drept roman, în Mircea Dan Bob, *Obligația contractuală în dreptul roman cu trimiteri comparative la Codul civil*, Universul Juridic, București, 2015.
8. Informații disponibile online pe site-ul www.europe.eu secțiunea General information | European Commission, consultat la data de 3.01.2021.
9. Strategy on e-Justice 2019-2023 (2019/C 96/04), Official Journal of the European Union C 96/3, 13.3.2019, disponibilă online la adresa http://eur-lex.europa.eu, consultată la data de 3.01.2021
10. Idem
11. *Directorate-General for Justice and Consumers Directorate B – Criminal justice – Study on the use of innovative technologies in the justice field – Final Report – September 2020*, consultat la data de 03.01.2021
12. *Ibidem*,
13. *Ibidem*, Anexa III,
14. *Ibidem*, Anexa III,
15. Codul civil francez adnotat, Editura Dalloz, Paris, 2018,
16. Codul civil italian, *Codice civil. Studium, Dottrina, Giurisprudenza. Schemi, Esempi pratici*, ediția a 18-a, editat de Luigi Tramontano, Editura La Tribuna, Piacenza, (trad. n.)